

Schoolstichting

Op de kerkeradsvergadering van 1 oktober 1857 werd besloten tot het oprichten van een bijzondere school voor de Kruisgemeente. Dit hield verband met de nieuwe schoolwet, die op 8 januari 1858 in werking trad.

We kunnen uiteraard binnen het bestek van dit boek(je) niet uitvoerig ingaan op de zgn. 'Schoolstrijd'. Over dit onderwerp zijn vele boeken geschreven; in 't kort kwam de schoolstrijd, ook wel genoemd 'de 80-jarige oorlog om het kind' hierop neer, dat de voorstanders van bijzonder onderwijs hebben moeten strijden a. voor vrijheid van onderwijs, b. voor subsidiëring en c. voor gelijkstelling op financieel gebied met het openbare onderwijs. Ruw genomen omvatten deze punten van strijd een periode van 80 jaar, nl. van ± 1840-1920.

De wet waarop bedoeld wordt in deze notulen was de onderwijswet van Van de Brugghen, die de vrijheid van onderwijs, vastgelegd in de grondwet van 1848 in een organieke wet uitwerkte, maar waarvan het subsidie-voorstel werd verworpen. Hiervoor moest men wachten tot 1887 toen het ministerie Mackay een gedeeltelijke subsidie toekende. Pas in 1916 kwam de gelijkstelling in de grondwet tot stand, uitgewerkt in de wet op het lager onderwijs van minister de Visser [1920].

Het getuigt van moed dat de kruisgemeente tot schoolstichting overging; immers de bekostiging van het gebouw en het salaris van de meester zou geheel voor haar rekening komen, en de gemeente bestond nu bepaald niet uit 'vele edelen en machtigen'.

Men had ook al een onderwijzer op het oog nl. de heer H. Frugte, werkzaam aan de haveloze school te Amsterdam en lid van de kruisgemeente te Amsterdam. Diaken Post kreeg opdracht de zaak te gaan bespreken, met ZE.(!)

Meester Frugte werd beroepen op een tractement van f 400,- jaarlijks en vrije woning. "ZEd(!) zal 3 maal daags school moeten houden, 's woensdags tweemaal en 's zaterdags eenmaal." Dit alles onder toezicht van de kerkeraad. Ook zou hem gevraagd worden voor te zingen in de kerk. In december 1857 kwam het bericht binnen dat de heer Frugte het beroep als onderwijzer had aangenomen, maar "het gezang in de kerk kon ZEd niet leiden uit hoofde van zijn zwakke stem".

Met grote voortvarendheid ging men aan 't werk.

De gebroeders Stam hadden een bestek vervaardigd en op 14 januari werd het gebouw gegund aan de weduwe L. Stam. Kosten f 400,-, te voldoen in drie termijnen. De school kwam te staan in dezelfde steeg aan het uiteinde waarvan de kerk was gebouwd.

Het eerste schoolgeldboek is bewaard gebleven. Het loopt over de jaren 1858-1869. De eerste kolom van elk blad geeft de naam van de vader of moeder, de tweede die van het kind [de kinderen] en de derde kolom, in vieren gedeeld de betaalde schoolgelden. [Het werd per kwartaal geïnd].

In 1858 bedroegen de kosten per kind per kwartaal 65 cent, het laagste tarief. Beter gesitueerden betaalden meer. Ds. Plug b.v. moest voor 3 kinderen per kwartaal f 3,90 betalen. In het tweede jaar van haar bestaan werd aan schoolgeld gebeurd f 302,40 bij 91 kinderen. Als men bedenkt dat het salaris van meester Frugte f 400,- bedroeg, dan is het duidelijk dat de kerk met collecte-opbrengsten te hulp moest komen. Er moest immers ook nog afgelost worden op het kapitaal dat men geleend had om de bouw en de inrichtingskosten te betalen.

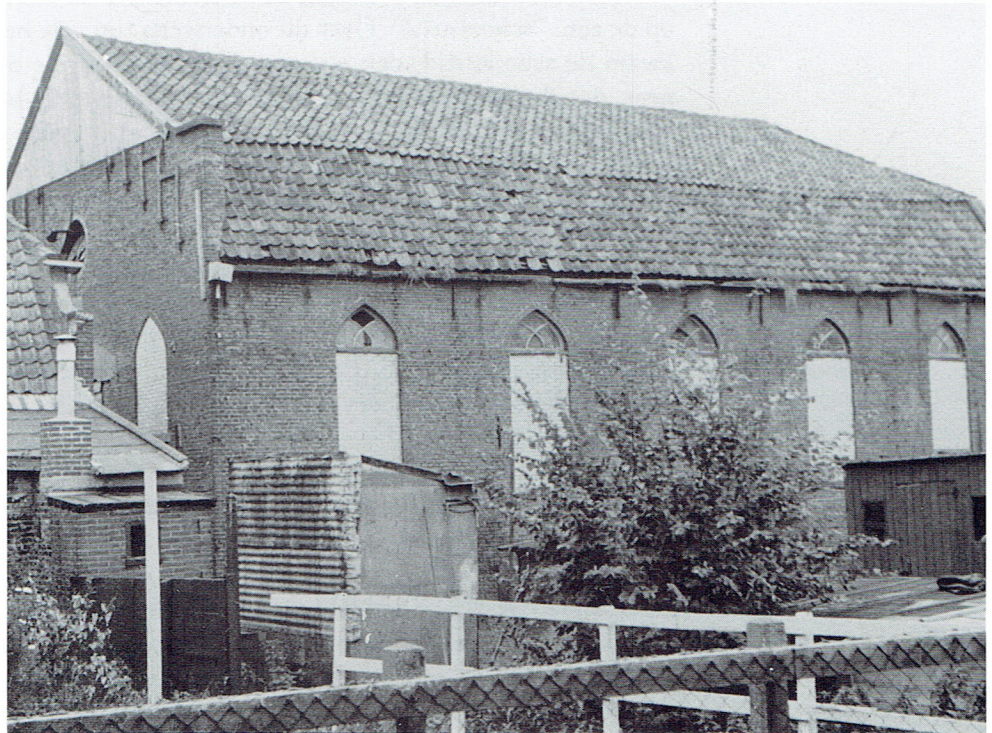
Op 1 april 1858 begon meester Frugte zijn werk, voorlopig nog in de kerk.

We weten niet wanneer de school werd opgeleverd. Wel is het gehele bestek bewaard gebleven. Blijkbaar is de ingebruikneming zonder plechtigheden verlopen. Juist in deze tijd speelde de zaak van Ds. van den Oever en daarmee had men heel wat te stellen.

Van het financiële aspect van de kruisgemeente is bij gebrek aan gegevens weinig te vermelden.

Wanneer Ds. Plug naar Amsterdam gaat en dus geen verantwoordelijkheid meer draagt voor de kerk van Zwartsluis, moet er een regeling getroffen worden ten aanzien van de schuldbekentenissen die door hem waren getekend. Hierdoor weten we dat er 5 schuldbekentenissen waren, nl. 2 van *f* 500,-, één van *f* 1000,- en twee van *f* 600,-. Men bedenke dat het jaarinkomen van Ds. Plug ongeveer *f* 600,- bedroeg.

Tijdens de vacature Plug nam Geuchien Keizer “de grootste en den onderwijzer H. Frugte de Klijnste voor zijn rekening op de catechisatie”.

Het kerkje van de Kruisgemeente in de Nieuwsluis. Zij aanzicht.

Het kerkje gezien vanuit de steeg. Rechts-vooraan de Christelijke School.

Naamsverandering

Op de Algemene Vergadering van 20 oktober 1863 werd het besluit genomen de toevoeging 'Onder het Kruis' te laten vallen en de officiële naam aan te nemen van: 'Gereformeerde Kerk'.

De scriba in Zwartsluis notuleert dit als volgt:

“De reden daar toe is dezen ofschoon wij wel niet erkend worden bij den Staat, echter door 's Heeren Grooten Goedheid Grooten voorrechten moogen genieten, namelijk dat wij onbelemmert onzen Goddienst moogen verrichten en eenige andere zaken daarbij genieten het welk wij dankelijk voor God willen erkennen.

Dan Even wel zijn en blijven wij dezelfde personen die eertijd de bijnaam onder het kruis gedragen hebben het welk wij daar toe met onze eigen handen ondertekenen”.

Toen Ds. Korbee in Zwartsluis stond was het van den Oever-conflict voorbij en de gemeente geraakte in rustiger wateren.

Verscheidene aanhangers van Ds. van den Oever keerden weer terug naar hun oude gemeente, zoals Geert Vinke en zijn vrouw. Na schriftelijke schuldbelijdenis werden ze weer toegelaten. Toch bleven er moeilijkheden. In juli 1867 moest men Reigi [Reinigje] Schuuring, H. Niemeier en echtgenote Geertruida Schuuring en Roelofje de Goede “roieren om reden genoemde leden zich schuldig maken aan verachten van het kerkelijk standpunt, en verzuim des openbare goddienst, en tegen gedaane zagte teregtwijzigingen steeds voortgaan”.

Op de kerkeradsvergadering van 25 juni 1866 nam de kerkeraad het besluit een protest in te dienen tegen een actie van de gemeente te 's-Gravenhage. Wat was er gebeurd?

Ds. W.G. Smit had met 71 leden van zijn gemeente bij de Hooge Regering rechtspersoonlijkheid aangevraagd, buiten de Algemene Vergadering: om. Het protest had succes. De Algemene Vergadering van 1866 te Zwolle stelde een commissie in om de zaak te onderzoeken. Deze kwam tot de conclusie dat deze aanvraag nooit had moeten plaatsvinden. De schijn had vermeden moeten worden dat men zoiets als een vergunning aanvroeg voor wat de Gereformeerde Kerk historisch en wettelijk als recht toekwam.

Deze opvatting, gehuldigd bij elke afscheiding, liet men niet los!

De afgevaardigden van 's-Gravenhage berustten in hun veroordeling, “hunne hartelijke gehechtheid betuigende aan de steeds beleden beginselen der kerk. De vergadering verblijdt zich”.

In 1866 woedde er in ons land voor de zoveelste maal in die eeuw een cholera-epidemie, die ook Zwartsluis trof. De kerkeraad belegde elke woensdagavond in deze periode een bidstond tegen wat men noemde: de roede Gods. Men zag dus de epidemie als een straf van God. Het besef dat het drinken van ongezuiverd water er debet aan was begon pas langzaam tot de medische wetenschap door te dringen.

Een vreemd geval deed zich voor toen bleek dat een lidmaat zou gaan trouwen met de weduwe van zijn broer. Volgens de kerkeraad mocht dit huwelijk niet doorgaan omdat het in “de verboden graden” was. Een onbegrijpelijk oordeel.

Ze werden gecensureerd, maar trouwden wel, uiteraard niet in de kerk.

Onder de notulen van 31 augustus 1868 staat nog de handtekening van Ds. P.J. Korbee. Bij de volgende kerkeradsvergadering op 25 september 1868 blijkt hij overleden te zijn. De ouderling J. van Veen werd tot waarnemend president gekozen. Hij stelde voor in het notulenboek een bijlage op te nemen ter zake van het overlijden van Ds. Korbee.

Op de laatste bladzijde van het boek lezen we:

“Bijlage

De laatste maal dat Ds. P.J. Korbee den kansel beklom, had Zijn- eerw. tot tekst gekozen: Johannes 20 vers 26b en gaf daarin de laatste vredegroet aan de gemeente.

Daarop is Zijneerw. den 7den September ongesteld geworden; welke ongesteldheid in zulk een hevige mate toenam dat Zijneerw. den 19 September is ontslapen.

Namens den Kerkenraad
w.g. J. van Veen, waarnemend President
J. Post, Scriba"

De begrafeniskosten kwamen voor rekening van de kerkeraad op voorstel van de scriba J. Post. De "jufvrouw" Korbee kreeg tot primo Januari het halve traktement onder voorwaarde dat zij de leraren die kwamen preken zou huisvesten.

Om spoedig een nieuwe leraar te krijgen werd het traktement met maar liefst f 200.- verhoogd.

Uit het voorgestelde drietal Keulemans, Notten en v.d. Broek, werd met bijna algemene stemmen gekozen M. Keulemans, de vroegere scheurmaker! Hij had inmiddels gebroken met C. van den Oever, maar na alle trammelant die men met hem had gehad, verbaast dit beroep toch.

Hier eindigt het oudste notulenboek. Waarschijnlijk had men geen nieuw boek bij de hand en heeft men zich van losse bladen bediend. Het nieuwe boek vangt aan met het verslag van de vergadering van 1 februari 1869, terwijl het oude eindigt in september 1868.

Stellig zijn er in de tussenliggende periode kerkeradsvergaderingen geweest, maar de verslagen zijn verloren gegaan. In elk geval weten we uit andere bron dat Ds. Keulemans voor het beroep bedankte. Wel lezen we dat hij in april 1869 te Zwartsluis het Avondmaal bediende. Er werd bij deze gelegenheid een collecte gehouden voor de weduwe van Ds. Plug [hij was op 1 februari 1869 te Amsterdam overleden]. De collecte bracht f 80,40 op.

Achtereenvolgens werden beroepen, Bruininks, van de Broek en Notten. Ze bedankten alle drie, maar verdere pogingen tot het verkrijgen van een predikant waren niet meer nodig, vanwege de samensmelting van de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Afscheidenen.

Janne 1868.

N ^o	Namen der Broeders	Namen der Kinderen	1	2	3	4
1	Decker / G/	Maria	1.30x	2.60x	2.60x	2.60x
2	Van / R/	Lena	1.30x	0.50x	0.60x	0.60x
3	v.d. Sluis / J/	Peter	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
4	Marman / W/	Gerdena	0.65x	—	—	—
5	v. Steen / J/	Geertje	0.65x	0.65x	0.65x	0.65x
6	Belongh / R/	Jacob	2.60x	2.60x	2.60x	2.60x
7	v. Steen / W/	Anna	1.50x	1.50x	1.50x	1.50x
8	Labrie / J/	Lena	1.50x	1.50x	1.50x	1.50x
9	S. P. Korbee	Gerard	2.60x	2.60x	2.60x	2.60x
10	v. Steen / wed/	Janne	3.00x	4.00x	4.00x	4.00x
11	R. Lee	Jan	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
12	Zeilander / W. L/	Salje	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
13	v. Steen / S/	Geertje	3.00x	2.60x	3.00x	3.00x
14	v. Steen / W. L/	Wendroffe	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
15	Konijn / W. L/	Thien	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
16	Drederik / R/	Thien	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
17	Zeilander / W. L/	Thien	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
18	v. Steen / wed/	Thien	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
19	Bongers / S/	Thien	2.60x	1.30x	1.30x	1.30x
20	Jaspers / J/	Thien	2.60x	2.60x	2.60x	2.60x
21	Keulemans / J/	Thien	1.30x	1.30x	1.30x	1.30x
22	v. Steen / wed/	Thien	0.65x	0.65x	0.65x	0.65x
23	Van / R/	Thien	1.50x	0.50x	1.50x	1.50x
24	Marman / W. L/	Thien	1.30x	—	—	—

Hoe ging het verder met de school?

Uit de notulen van 4 juni 1863 blijkt dat ze er financieel niet zo goed voorstond. Men had vernomen dat er in ons land een vereniging was opgericht tot ondersteuning van het christelijk onderwijs. Een eerste beroep op deze stichting leverde door "foutieve informatie" niets op, maar een tweede poging slaagde. Tot wederopzegging ontving men een subsidie van 200 gulden 's jaars. Zo kon men meester Frugte een salarisverhoging geven van f 20,- 's jaars, maar hij nam hiermee geen genoegen. Hij wist dat genoemde vereniging een onderwijzer een salaris van f 600,- toestond en met de verhoging van f 20,- kwam hij op f 420,-. Bovendien gingen door het gemis van een tuin voor hem vele voordelen verloren. Hij vroeg derhalve een verhoging van f 50,-.

Meester Frugte ontving van de kerkeraad het volgende antwoord:

"Wel Edelbare Heer en in hoopen Broeder

Tot antwoord op uwe missive gezonden 3 Juny j.l. op onze Kerkenraad is dezen dienende

1. dat de aanmerking gemaakt door u ed juist is

Namelijk dat de school veel tot onderhoud noodig heeft, wij hebben tot zekerheid de staat daaromtrent eens opgemaakt en bevonden in den jaaren 1861 en 62 een nadeelig soldij van 200 gulden 's jaars.

2. Herinnert u ed de vergd dat niet de vereeniging van Christelijk Nat onw de Grond uwer beroeping is en te meer daar het regemt (lees: reglement) van genoem vereen voor wijziging vatbaar is.

3. Brengt de vergd u ed in gedachten dat de vrije brand het gemis der tuin grootendeels vergoed.

4. Het doet de vergd leed dat u ed uwe schulden daarbij aan voert schoon de verg wel geloofd dat men altoos meer salaris kan gebruiken echter oordeeld de vergd dat u ed volgens het besluit een behoorlijk salaris geniet altans onze toestand in aanmerking nemende.

Ten laatsten houd de vergd de vrijheid om over de verhooging te beschikken.

En heeft besloten het eerste besluit van 20 Gl verhooging in te trekken en u ed eene verhooging van 4 Gl in elke maand meer te geven echter onder deze voorwaarde zoo lang tot de vereeniging haare subsidie in trekt beginnende met 1 mei 1863."

Zo, daar kon meester Frugte het mee doen. In elk geval had hij er f 28,- extra uitgesleept. Er is heel wat armoede geleden in de gezinnen van onderwijzers die uit principe het bijzonder onderwijs in de vorige eeuw dienden.

In 1865 deed meester Frugte weer een poging z'n salaris te doen verhogen. De kerkeraad stond nu f 550,- toe, echter op voorwaarde dat bij intrekking van de subsidie door het C.N.S. hij weer terug zou vallen op f 480,-.

Meester Frugte was hier toen de langste tijd geweest. Hij werd beroepen [dat ging toen nog zo!] te Alkmaar en hoewel de kerkeraad hem verzocht te blijven, nam hij de beroeping aan.

Men had een opvolger op het oog nl. meester G. Bos te Koudum. Hij werd beroepen en nam de benoeming aan. Op 1 januari 1867 begon hij zijn werkzaamheden als hoofdonderwijzer, bijgestaan door Jakob Bongers, die op verzoek van zijn vader als kwekeling werd aangesteld voor f 25,- 's jaars.

Meester Bos had aanstonds klachten over het huis dat hij bewoonde en zo besloot de kerkeraad "om zoo veel mogelijk een bovenkamer te timmeren". Aldus geschiedde, maar reeds in april 1867 kreeg meester Bos een betrekking aangeboden in Kampen. Tot verontwaardiging van de kerkeraad nam hij het aanbod aan. Men protesteerde in een brief die we de lezer niet willen onthouden.

“Aan den Heer G. Bos.

Waarde broeder

Ondergetekende kerkenraad der Geref. Gemeente door u ed verwittigt zijnde dat gij een beroep van Kampen ontvangen hebt verzoekt u ed door dezen als gij vrijheid in u gemoed kunt vinden om bij ons te blijven.

Wij hopen dat u ed met het oog op de Grootte kosten die gemaakt zijn en het korte verblijf aan deze plaats de billijkheid in acht zult nemen.

Daartoe schenke de Heere u licht en genade is onzen wensch.

Namens de kerkenraad

P. J. Korbee, Pres.

J. Post, secrets.”

Meester Bos liet zich door deze brief niet overhalen hier te blijven, maar vertrok naar Kampen, de bovenkamer ten spijt.

Na het plaatsen van een advertentie waarop blijkbaar niemand reageerde besloot men meester Frugte tot terugkeer naar Zwartsluis te bewegen. Het salaris werd nu bepaald op f 600.- 's jaars. Ook hier bleek de marktprijs te worden bepaald door vraag en aanbod. Meester Frugte bleef in Alkmaar. Meester Hendrik Frugte was een echte onderwijzman. Hij schreef ettelijke boekjes voor de lagere school, vooral op het gebied van het leesonderwijs. Hij is ook de oprichter van de Christelijke School te Genne [1851]. In later jaren verliet hij het onderwijs en werd oefenaar. Tot op hoge leeftijd [85 jaar] heeft hij dit werk gedaan. In 1917 overleed hij, 88 jaar oud, te Lisse.

In de heer Jacob Postma, die juist z'n onderwijzersakte had behaald, vond men een opvolger voor meester Frugte. Salaris f 550.-.

Het huis stond hem stellig niet aan, want hij stelde de kerkeraad voor zelf een huis te huren. Dit werd goedgevonden, maar een maand later herriep men dit besluit.

Het oude meesterhuis zou worden opgeknapt. Na het overlijden van Ds. Korbee kreeg meester Postma een gedeelte van de tuin van de pastorie.